

OPŠTI ZAKLJUČCI

Sveobuhvatna kontrola Prve banke Crne Gore-osnovane 1901. godine AD Nikšić (u daljem tekstu: Banka) započeta je 02. aprila 2007. godine sa ciljem da se izvrši kontrola boniteta primjenom rejting sistema na bazi CAMELS metodologije, kao i kontrola zakonitosti poslovanja Banke. Kontrolori su koristili finansijske podatke sa stanjem na dan 28. februara 2007. godine, osim u slučaju izloženosti Banke riziku likvidnosti gdje su kontrolori koristili informacije i sa stanjem na dan 31. marta 2007. godine. Sastavni dio ove kontrole bila je i kontrola platnog prometa čiji se izvještaj nalazi u dodatku ovog Izvještaja.

Stanje Banke zahtijeva značajno unapređenje. Značajno unapređenje je takođe potrebno nadzoru Banke od strane menadžmenta i Upravnog odbora. Poboljšanje je potrebno kapitalu, kvalitetu aktive, prihodima, upravljanju tržišnim rizicima, operativnim rizikom, aktivnostima za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma, kao i internoj reviziji. Likvidnost Banke izaziva zabrinutost kontrole.

Ukupan rizik kojem je Banka izložena je visok, a kvalitetu upravljanja rizikom je potrebno poboljšanje, očekivani smjer rizika je rastući.

Nadzor Banke od strane menadžmenta i Upravnog odbora je potrebno značajno unaprijediti. Razvoj efikasnih procesa upravljanja rizikom potreban je u oblasti likvidnosti, kreditnog rizika, cjenovnog rizika i operativnog rizika. Tokom kontrole uočena su kršenja Zakona i odluka, koja se najvećim dijelom odnose na upravljanje rizikom likvidnosti, kreditnim i cjenovnim rizikom. Ova kršenja po svom obimu i karakteru a obzirom na rizični profila Banke su veoma značajna i za njihovo otklanjanje menadžment i Upravni odbor treba da preduzmu hitne mjere. Takođe, kontrolom je konstatovano da Banka interno, utvrđene limite u pojedinim segmentima poslovanja (upravljanje rizikom likvidnosti) ne poštuje što govori o slabostima u sistemu interne kontrole i dodatno Banku izlaže rizicima.

Menadžment Banke treba da preduzme hitne mjere kako bi uspostavio efikasnije procesa upravljanja rizicima, posebno rizika likvidnosti i kreditnog rizika.

Kapitalu Banke je potrebno poboljšanje, jer njegov nivo i projektovane stope nijesu dovoljne da podrže ostvareni i planirani rast Banke i njenih poslovnih aktivnosti. Rizični kapital Banke na dan 28.02.2007.godine iznosi 16.220 hilj.EUR-a. Nakon korekcija kontrole rizični kapital iznosi 14.884 hilj. EUR-a. Rizični kapital je uvećan u odnosu na prethodnu kontrolu (*Izvještaj o kontroli br. 03-1/1, finansijski podaci sa stanjem na dan 30. novembar 2006. godine*), kada je iznosio 7.989 hilj. EUR-a. Usklađeni koeficijent solventnosti je 19,29%.

Kvalitetu aktive je potrebno poboljšanje. Nivo kreditnog rizika je visok dok je kvalitetu upravljanja kreditnim rizikom potrebno poboljšanje. Kontrola posebno naglašava da Banka ima visok iznos kredita plasiranih na dugi rok uz duge grejs periode u odnosu na ročnost kredita, i eventualne slabosti u poslovanju kompanija kojima su odobreni ovi krediti, nakon isteka grejs perioda mogu Banku izložiti visokom kreditnom riziku. Banka, takođe ima neadekvatnu praksu odobravanja kredita novoformiranim preduzećima, bez sagledavanja biznis projekata za čiju realizaciju su isti odobreni kao i protoka gotovine, kao primarnog izvora za otplatu odobrenih kredita. **Neophodno da Banka preduzme hitne mjere na unaprijeđenju sistema odobravanja kredita i procjeni kreditnog rizika.**

Aktiva klasifikovana kao »Substandardna«, »Sumnjiva« i »Gubitak« u iznosu od 1.874 hilj. EUR-a predstavlja 10,93% ukupnog kapitala i rezervi i smanjena je u odnosu na prethodnu kontrolu kada je iznosila 1.284 hilj. EUR-a i predstavljala 14,24% ukupnog kapitala i rezervi. Isključujući garancije odobrene »Montenegro bonusu« u iznosu od 1.035 hilj. EUR-a a koje su istekle nakon kontrole ova aktiva predstavlja 4,9% ukupnog kapitala i rezervi. Nepovoljno klasifikovana aktiva (»Substandardna«, »Sumnjiva« i »Gubitak«) predstavlja 1,37% ukupne aktive, dok na nivou sistema na dan 31.12.2006. godine ovaj koeficijent iznosi 2,00%. Međutim, kontrola naglašava da je relativno nizak nivo nepovoljno klasifikovane aktive posljedica rapidnog rasta kreditnog portfolija u periodu od tri mjeseca (141%) i da u kasnijem periodu, nakon isticanja grejs perioda kod većine odobrenih kredita, a u slučaju da Banka ne poboljša upravljanje kreditnim rizikom, može doći do povećanja u nivou nepovoljno klasifikovane aktive.

Na dan 28. februara 2007. godine kritikovana aktiva ukupno iznosi 27.626 hilj. EUR-a i sastoji se od kategorija »Sa posebnom napomenom« u iznosu od 25.751 hilj. EUR-a (93,21%), »Substandardne« u iznosu od 1.791 hilj. EUR-a (6,48%), »Sumnjive« u iznosu od 70 hilj. EUR-a (0,26%) i »Gubitka« u iznosu od 14 hilj. EUR-a (0,05%).

Kritikovana aktiva predstavlja 20,20% ukupne aktive i povećana je u odnosu na prethodnu kontrolu kada je iznosila 16,18% ukupne aktive. Treba imati u vidu i strukturu kritikovane aktive, gdje se aktiva »Sa posebnom napomenom« povećala u okviru kritikovane aktive, dok je došlo do određenog smanjenja kategorije nepovoljno klasifikovane aktive (kategorije »Substandardna«, »Sumnjiva« i »Gubitak«) kao sastavnog dijela kritikovane aktive. Značajno povećanje aktive »Sa posebnom napomenom« je nastalo kao posljedica klasifikacije potraživanja od strane kontrole iz kategorije »Dobra aktiva« u kategoriju »Sa posebnom napomenom« u apsolutnom iznosu od 17.579 hilj. EUR-a.

Ocjeni kreditnog rizika od strane Banke je potrebno poboljšanje. Tokom kontrole pregledani su krediti korišćeni od strane 35 zajmoprimalaca i garancija kod 11 bančinih klijenata. Kontrolom je obuhvaćeno 67% kreditnog portfolija, kao i 81% garancija. Hartije od vrijednosti, ostala aktiva i ulaganja u kapital drugih pravnih lica su, takođe, pregledani. **Kontrolom je utvrđeno da je za određeni broj zajmoprimalaca (San investment, Monteru, MR Inženjering, Moninvest) Banka pribavila sredstva obezbjeđenja (novčani depozit) nakon sklapanja ugovora o kreditu, odnosno nakon plasiranja sredstava, što ukazuje na činjenicu da je Banka neposredno prije kontrole pribavila sredstva obezbjeđenja u cilju smanjenja izloženosti ovih klijenata.** Kontrola naglašava da ovo ne predstavlja dobru bankarsku praksu, odnosno, obzirom da se radi o visokim iznosima kredita, potrebno je da Banka sredstva obezbjeđenja pribavlja prije plasiranja sredstava klijentu. Takođe, Banka je kredit odobren »Livnici« Nikšić klasifikovala u kategoriju »Sa posebnom napomenom«, iako je isti od strane kontrole (*Izveštaj o kontroli sa stanjem na dan 31.03.2006. godine*) bio klasifikovan u kategoriju »Substandardan«. Banka je navedeno potraživanje klasifikovalo u bolju klasifikacionu kategoriju a da pritom nije raspolagala finansijskim performansama zajmoprimalaca koje bi potkrijepile takvu klasifikaciju. Kontrola naglašava da Banka ne može klasifikovati potraživanje u bolju klasifikacionu kategoriju a da za to nema osnova, odnosno da ne raspolaže boljim finansijskim informacijama u odnosu na one na osnovu kojih je urađena ranija klasifikacija.

Kredit i garancije korišćeni od strane sedamnaest zajmoprimalaca su klasifikovani strožije nego što je to uradila Banka. Kod šesnaest zajmoprimalaca razlika u klasifikaciji je za jedan stepen, dok je u jednom slučaju određen veći stepen rezervacija ali je zadržana ista klasifikacija.

Kao rezultat strožije klasifikacije Banci su potrebne dodatne rezerve u iznosu od 635 hilj. EUR-a.

Prihodima banke je potrebno poboljšanje. Banka je od početka godine do dana na koji se vrši kontrola (finansijski podaci sa stanjem na dan 28.02.2007. godine) ostvarila pozitivan poslovni rezultat u iznosu od 432 hilj. EUR-a, što je rezultiralo u povraćaju na prosječnu aktivu od 2,19%. Međutim, usklađivanje prihoda zbog dodatno zahtijevanih rezervi za kreditne gubitke utvrđenih tokom kontrole (635 hilj. EUR-a) doprinijelo je ostvarenju negativnog finansijskog rezultata u iznosu od 203 hilj. EUR-a.

Na kraju 2006. godine Banka je ostvarila neto dobitak u iznosu od 821 hilj. EUR-a, što je rezultiralo u povraćaju na prosječnu aktivu 3,13%.

Banka je od početka godine do dana na koji se vrši kontrola (28.02.2007. godine) ostvarila rast ukupne aktive u iznosu od 33,77% i rast ukupnih kredita od 66,64%, što ukazuje na izuzetno agresivan rast u relativno kratkom periodu (dva mjeseca). Tokom 2006. godine Banka je ostvarila značajan rast ukupne aktive u iznosu od 355,33% i rast ukupnih kredita od 381,28%. Nivo ukupnih kredita u odnosu na ukupnu aktivu je visok. Na 28.02.2007. godine ukupni krediti predstavljaju 87,99% ukupne aktive i pokazuju agresivan rast u odnosu na kraj 2006. godine kada su predstavljali 70,64% ukupne aktive.

Nivo prihodonosne aktive je dobar. Na dan kontrole (28.02.2007. godine) prihodonosna aktiva predstavlja 90,44% ukupne aktive i pokazuje povećanje u odnosu na kraj 2006. godine kada je iznosila 83,83%. Značajan porast prihodonosne aktive posljedica je rapidnog porasta kreditne aktivnosti Banke u periodu od početka godine do dana kontrole.

Likvidnost Banke izaziva zabrinutost kontrole zbog izrazito niskog nivoa likvidne aktive, opadajućeg koeficijenta likvidne aktive u odnosu na ukupnu aktivu, raspoloživosti eksternih izvora finansiranja, stukture depozitnog potencijala. Kvantitet rizika likvidnosti je visok, kvalitet upravljanja rizikom likvidnosti je slab. Ukupan rizik likvidnosti je visok, uz trend koji je rastući. Takođe, kontrolom je utvrđeno da kretanje dekadnog koeficijenta likvidnosti pokazuje tendenciju smanjenja u februaru i martu mjesecu 2007. godine. Na pad prosječnog dekadnog koeficijenta likvidnosti uticao je pad likvidne aktive usljed izuzetno ubrzane kreditne aktivnosti, od čega je značajan iznos sredstava plasiran u dugoročne plasmane. Ročna usklađenost finansijske aktive i finansijskih obaveza je loša, Banka krši limite u poslovanju koje je ALCO komitet odredio. Raspoloživa likvidna sredstva nedovoljna su da pokriju obaveze po viđenju. Naime, 21,56% obaveza po viđenju pokriveno je raspoloživim likvidnim sredstvima, uključujući iznos od 5.792 hilj. EUR-a koji se odnosi na 50% obavezne rezerve izdvojene kod CBCG. Izuzimanjem 50% iznosa obavezne rezerve iz kalkulacije, pokrivenost obaveza po viđenju likvidnim sredstvima iznosi svega 6,52%.

Izloženost Banke tržišnim rizicima je umjerena. Izloženost riziku kamatne stope je niska do umjerena, uz nisku izloženost deviznom riziku i riziku plasmana. Izloženost cjenovnom riziku je umjerena do visoka. Upravljanju tržišnim rizicima potrebno je poboljšanje. Upravljanje tržišnim rizicima nije u potpunosti usklađeno sa odredbama Odluke o minimalnim standardima za upravljanje tržišnim rizicima u bankama. Priroda ovih neusklađenosti, a imajući u vidu preuzeti nivo rizika, trenutno ne predstavlja veću zabrinutost, ali ukazuje da može doći do povećanja izloženosti tržišnim rizicima u budućem periodu ukoliko se navedene slabosti ne otklone.

Izloženost Banke riziku zemlje je niska do umjerena. Kvantitet izloženosti riziku zemlje je nizak. Ukupna izloženost se odnosi na korespondentne račune i iznosi 261 hilj. EUR-a, što

predstavlja 1,71% kapitala I klase. Izloženosti se odnose na Njemačku. U skladu sa rejtingom zemlje dužnika - Njemačka (AAA) i propisanim minimalnim procentom rezervi (Odluka o minimalnim standardima za upravljanje rizikom zemlje), Banka nije izdvojila rezerve po osnovu rizika zemlje.

Internoj reviziji je potrebno poboljšanje u dijelu koji se odnosi na praćenje realizacija preporuka datih od strane revizije u smislu jasnog definisanja rokova za otklanjanje nepravilnosti, nosioca i statusa preporuka i dostavljanja istih na razmatranje Komitetu za nadzor. Pored toga što su razvijene procedure interne revizije za glavne oblasti u Banci, proces revizije treba unaprijediti kod utvrđivanja Bančine usklađenosti sa Odlukama. Tokom kontrole uočena su značajna kršenja Zakona i Odluka koja nijesu bila identifikovana od strane internog revizora. Dodatno, u planu revizije za 2007. godine potrebno je povećati broj revizija u oblastima koje nose veći stepen rizika za Banku (rizik likvidnosti i kreditni rizik).

Izloženost Banke operativnom riziku je umjerena do visoka. Kvalitet upravljanja operativnim rizikom zahtijeva poboljšanje. Adekvatnost kadrova zahtijeva poboljšanje u dijelu koji se odnosi na segregaciju dužnosti i odgovornosti izvršnog menadžmenta, odnosno izvršnih direktora sektora. Banka nije bliže definisala poslove unutrašnjih organizacionih djelova (sektora, službi u sastavu pojedinih sektora), niti njihovu međusobnu povezanost, kao pretpostavku za funkcionalnu cjelovitost u obavljanju poslovnih aktivnosti, odnosno osnovu sistema interne kontrole. Dodatno, nepoštovanje interno utvrđenih limita u oblasti upravljanja rizikom likvidnosti govori o slabostima u sistemu interne kontrole i izlaže Banku dodatnom riziku.

Aktivnostima vezanim za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma je potrebno poboljšanje u smislu bolje identifikacije klijenata prilikom otvaranja računa ili uspostavljanja poslovnog odnosa, kao i obuke zaposlenih u cilju dostizanja veće spremnosti i sposobnosti za prepoznavanje sumnjivih transakcija.

KVALITET AKTIVE

Kvalitetu aktive je potrebno poboljšanje. Nivo kreditnog rizika je visok dok je kvalitetu upravljanja kreditnim rizikom potrebno poboljšanje. Kontrola posebno naglašava da Banka ima visok iznos kredita plasiranih na dugi rok uz duge grejs periode u odnosu na ročnost kredita, i eventualne slabosti u poslovanju kompanija kojima su odobreni ovi krediti, nakon isteka grejs perioda mogu Banku izložiti visokom kreditnom riziku. Banka, takođe ima neadekvatnu praksu odobravanja kredita novoformiranim preduzećima, bez sagledavanja biznis projekata za čiju realizaciju su isti odobreni kao i protoka gotovine, kao primarnog izvora za otplatu odobrenih kredita. **Neophodno da Banka preduzme hitne mjere na unaprijeđenju sistema odobravanja kredita i procjeni kreditnog rizika.**

Aktiva klasifikovana kao »Substandardna«, »Sumnjiva« i »Gubitak« u iznosu od 1.874 hilj. EUR-a predstavlja 10,93% ukupnog kapitala i rezervi i smanjena je u odnosu na prethodnu kontrolu kada je iznosila 1.284 hilj. EUR-a i predstavljala 14,24% ukupnog kapitala i rezervi. Isključujući garancije odobrene »Montenegro bonusu« u iznosu od 1.035 hilj. EUR-a a koje su istekle nakon kontrole ova aktiva predstavlja 4,9% ukupnog kapitala i rezervi. Nepovoljno klasifikovana aktiva (»Substandardna«, »Sumnjiva« i »Gubitak«) predstavlja 1,37% ukupne aktive, dok na nivou sistema na dan 31.12.2006. godine ovaj koeficijent iznosi 2,00%. Međutim, kontrola naglašava da je relativno nizak nivo nepovoljno klasifikovane aktive posljedica rapidnog rasta kreditnog portfolija u periodu od tri mjeseca (141%) i da u kasnijem periodu, nakon isticanja grejs perioda kod većine odobrenih kredita, a u slučaju da Banka ne poboljša upravljanje kreditnim rizikom, može doći do povećanja u nivou nepovoljno klasifikovane aktive.

Na dan 28. februara 2007. godine kritikovana aktiva ukupno iznosi 27.626 hilj. EUR-a i sastoji se od kategorija »Sa posebnom napomenom« u iznosu od 25.751 hilj. EUR-a (93,21%), »Substandardne« u iznosu od 1.791 hilj. EUR-a (6,48%), »Sumnjive« u iznosu od 70 hilj. EUR-a (0,26%) i »Gubitka« u iznosu od 14 hilj. EUR-a (0,05%).

Kritikovana aktiva predstavlja 20,20% ukupne aktive i povećana je u odnosu na prethodnu kontrolu kada je iznosila 16,18% ukupne aktive. Treba imati u vidu i strukturu kritikovane aktive, gdje se aktiva »Sa posebnom napomenom« povećala u okviru kritikovane aktive, dok je došlo do određenog smanjenja kategorije nepovoljno klasifikovane aktive (kategorije »Substandardna«, »Sumnjiva« i »Gubitak«) kao sastavnog dijela kritikovane aktive. Značajno povećanje aktive »Sa posebnom napomenom« je nastalo kao posljedica klasifikacije potraživanja od strane kontrole iz kategorije »Dobra aktiva« u kategoriju »Sa posebnom napomenom« u apsolutnom iznosu od 17.579 hilj. EUR-a.

Aktiva klasifikovana u kategoriju »Sa posebnom napomenom« u iznosu od 25.751 hilj. EUR-a predstavlja 150,27% ukupnog kapitala i rezervi i značajno je povećana u odnosu na prethodnu kontrolu kada je iznosila 8.247 hilj. EUR-a i predstavljala 91,49% ukupnog kapitala i rezervi.

Kreditni portfolio na dan 28.02.2007. godine iznosi 120.314 hilj. EUR-a i bilježi značajan porast od 141% u odnosu na prethodnu kontrolu, kada je iznosio 49.868 hilj. EUR-a. U istom periodu ukupna aktiva je porasla sa 58.891 hilj. EUR-a na 136.740 hilj. EUR-a odnosno za 132%. Na dan kontrole obaveze po vanbilansnim stavkama iznose 22.605 hilj. EUR-a i bilježe povećanje u odnosu na prethodnu kontrolu kada su iznosile 9.429 hilj. EUR-a, što predstavlja porast od 140%. Značajno veći rast kreditnog portfolija i obaveza po

vanbilansnim stavkama u odnosu na rast ukupne aktive ukazuje na značajan rast kreditnog rizika.

Struktura i trend kritikovane aktive

Kategorija	31.03.2006.		30.11.2006.		28.02.2007.	
	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
B	4.488	68,81	8.247	86,52	25.751	93,21
C	1.631	25,00	930	9,76	*1.791	6,48
D	273	4,18	263	2,76	70	0,26
E	131	2,01	91	0,96	14	0,05
Ukupno:	6.223	100,00	9.531	100,00	27.626	100,00

*Garancije odobrene kompaniji "Montenegrobonus" u iznosu od 1.035hilj. EUR-a istekle su nakon kontrole.

Ocjeni kreditnog rizika od strane Banke je potrebno poboljšanje. Tokom kontrole pregledani su krediti korišćeni od strane 35 zajmoprimalaca i garancija kod 11 bančinih klijenata. Kontrolom je obuhvaćeno 67% kreditnog portfolija, kao i 81% garancija. Hartije od vrijednosti, ostala aktiva i ulaganja u kapital drugih pravnih lica su, takođe, pregledani. Kontrolom je utvrđeno da je za određeni broj zajmoprimalaca (San investment, Monteru, MR Inženjering, Moninvest) Banka pribavila sredstva obezbjeđenja (novčani depozit) nakon sklapanja ugovora o kreditu, odnosno nakon plasiranja sredstava, što ukazuje na činjenicu da je Banka neposredno prije kontrole pribavila sredstva obezbjeđenja u cilju smanjenja izloženosti ovih klijenata. Kontrola naglašava da ovo ne predstavlja dobru bankarsku praksu, odnosno, obzirom da se radi o visokim iznosima kredita, potrebno je da Banka sredstva obezbjeđenja pribavlja prije puštanja sredstava klijentu. Takođe, Banka je kredit odobren »Livnici« Nikšić klasifikovala u kategoriju » Sa posebnom napomenom«, iako je isti od strane kontrole (Izveštaj o kontroli sa stanjem na dan 31.03.2006. godine) bio klasifikovan u kategoriju »Substandardan«. Banka je navedeno potraživanje klasifikovala u bolju klasifikacionu kategoriju a da pritom nije raspolagala finansijskim performansama zajmoprimalaca koje bi potkrijepile takvu klasifikaciju. Kontrola naglašava da Banka ne može klasifikovati potraživanje u bolju klasifikacionu kategoriju a da za to nema osnova, odnosno da ne raspolaže boljim finansijskim informacijama u odnosu na one na osnovu kojih je urađena ranija klasifikacija.

Kredit i garancije korišćeni od strane sedamnaest zajmoprimalaca su klasifikovani strožije nego što je to uradila Banka. Kod šesnaest zajmoprimalaca razlika u klasifikaciji je za jedan stepen, dok je u jednom slučaju određen veći stepen rezervacija ali je zadržana ista klasifikacija.

Kao rezultat strožije klasifikacije Banci su potrebne dodatne rezerve u iznosu od 635 hilj. EUR-a.

Iako je većina pregledanih kredita obezbjeđena adekvatnim sredstvima obezbjeđenja (nepokretnostima i gotovinom), praksi odobravanja kredita u Banci je potrebno poboljšanje. Kontrolom je utvrđeno da je Banka odobravala kredite novoformiranim preduzećima u ukupnom iznosu od 9.790 hilj. EUR-a (GlobalMontengro - rok dospijeća 3 god., MR Inženjering - rok dospijeća 10 god, Saninvestment - rok dospijeća 4 god, Property Investment - rok dospijeća 4 god., Montengroprojekt- rok dospijeća 18 mjeseci) za svrhu izgradnje stambenih objekata ili kupovinu zemljišta bez prethodnog sagledavanja biznis projekata. Ovakvo odobravanje dugoročnih kredita, pri čemu su odobreni uz grejs period (do 12 mjeseci) nije u skladu sa zdravom bankarskom praksom i kontrola naglašava da Banka u inicijalnoj fazi odobravanja kredita treba da sagledava kvalitet biznis ideja, prati njihovu realizaciju i na osnovu stepena završenosti pojedinih faza -situacija pušta tranše kredita.

Za većinu zajmoprimalaca Banka je vršila detaljnu finansijsku analizu. Međutim, kontrolom je utvrđeno da za određeni broj zajmoprimalaca (Crisma Motors, Montenegro bonus, Livnica) Banka nije sagledavala najnovije finansijske informacije. Neophodno je da Banka kontinuirano analizira finansijsko stanje zajmoprimalaca, kako bi sagledala da li su trenutne finansijske mogućnosti korisnika kredita i tokovi gotovine dovoljni za namirenje duga koji dospijeva i identifikovala neke karakteristike koje ukazuju na moguće poteškoće u budućoj otplati kredita (kao što su rast zaduženja korisnika, zalihe robe ili gotovih proizvoda su veće od uobičajenih, nepovoljni uslovi u grani u kojoj korisnik kredita posluje). Preporuka je Banci da prilikom odobravanja kredita zahtijeva od klijenata da dostavljaju najmanje polugodišnje tačne finansijske izvještaje o svom poslovanju.

Takođe, kontrolom je utvrđeno da je Banka odobrila kredit fizičkom licu (Jovović Radislav), a da pri tom nije pribavila sredstva obezbjeđenja predviđena ugovorom o kreditu. Ugovorom o kreditu je predviđeno da je na iznos odobrenog kredita preko 7 hilj. EUR-a, neophodno konstituisati založno pravo-hipoteka na nepokretnostima kao sredstvo obezbjeđenja kredita. Navedenom fizičkom licu Banka je odobrila kredit u iznosu od 20 hilj. EUR-a uz sredstvo obezbjeđenja administrativne zabrane na plate zajmotražioca i dva žiranta. Menadžment Banke treba da preduzme mjere kako se ovakvi propusti ne bi više ponavljali.

Kontrolom je utvrđeno da u većini slučajeva procjenu vrijednosti nekretnina koje stavljaju pod hipoteku ili fiduciju kao obezbjeđenje po izvršenim plasmanima sredstava, ne vrše ovlašćeni procjenjivači, već Banka u saglasnosti sa klijentom (zajmotražiocem), odnosno putem dogovora donosi zaključak o vrijednosti predmetne nekretnine. Tako izvršene procjene se na nijedan način ne dokumentuju, niti je poznata metodologija kojom se dolazi do procijenjene vrijednosti. Banka je u skladu sa Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom i poslovanju sa licima povezanim sa bankom, član 3, dužna da uspostavi detaljna pravila za odobravanje kredita, koja će kao minimum definisati obavezu banke da pri odobravanju kredita pribavi podatke, između ostalog, i o vrijednosti obezbjeđenja kredita kao i da postoji pisani trag o metodologiji koja se koristila prilikom procjene, odnosno vrste informacija na osnovu kojih je ona izvršena.

Bančina izloženost prema 12 najvećih zajmoprimalaca iznosi 53.576 hilj. EUR-a i predstavlja 37,48% ukupne bančine izloženosti (ukupni krediti i vanbilans). Pregledom ugovora o oročenim depozitima i analitičkih kartica depozita utvrđeno je da od ukupne izloženosti prema 12 najvećih zajmoprimalaca, 30.838 hilj. EUR-a potraživanja obezbijedeno je novčanim kolateralom (MNSS Limited, Agencija za prestrukturiranje, Imobilija Budva, Elektroprivreda AD, MR Inženjering, Global Montenegro, SO Nikšić), odnosno 57,77% ovih potraživanja.

Banka najveću izloženost u iznosu od 27.230 hilj. EUR ima u oblasti trgovine, što predstavlja 19,05% ukupne izloženosti. Izloženost u oblasti građevinarstva predstavlja 7,09% ukupne izloženosti, prema sektorima administracije i javnih usluga skladištenja 13,67% ukupne izloženosti i stanovništvu 16,41% ukupne izloženosti. Međutim, postavlja se pitanje realnosti prikazivanja izloženosti po sektorima, s obzirom da Banka sve kredite odobrene jednom preduzeću, u slučaju da se bavi sa više različitih djelatnosti, svrstava u jednu oblast, bez obzira na namjenu za koju je odobren. U skladu sa Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom i poslovanju sa licima povezanim sa bankom (u daljem tekstu Odluka), član 4 Banka je *«dužna da uspostavi i razvije politike i procedure koje treba da obezbijede adekvatnu diversifikovanost portfelja banke i u tom cilju utvrdi limite za koncentraciju izloženosti, u skladu sa datim ciljnim tržištima i opštom kreditnom strategijom»*. Kontrolom je utvrđeno da Banka ove limite nije utvrdila.

Pregled velikih izloženosti Banke

(u hilj. EUR.-a) 28.02.2007.

Naziv dužnika	Kredit	KS %	Kamata	Garancij i akreditivi	Ukupna	Kolateral	KS	Ukup. izloženost	Procen. od kapitala I klase
MNSS Limited	1.817	2,00	3	14.000	15.820	14.000	-	1.820	11,93%
Agencija za prestruk.	7.230	9,00	117	-	7.347	5.598	-	1.749	11,47%
Imobilija DOO Budva	6.112	5,95	-	-	6.112	3.890	3,00	2.222	14,57%
Elektroprivreda AD	4.016	6,90	3	-	4.019	3.800	5,25	219	1,43%
Moninvest Budva	3.629	7,00	-	85	3.714	-	-	3.714	24,36%
MR Inženjering	3.303	6,50	-	-	3.303	1.000	1,5	2.303	15,10%
Global Montenegro DOO Neksan	3.041	6,00	9	-	3.050	2.000	6,00	1.050	6,88%
Saninvestment DOO	2.209	6,50	-	-	2.209	-	-	2.209	14,48%
SO Nikšić	2.125	10,00	19	59	2.203	550	5,25	1.653	10,84%
Komerc keka	1.822	6,80	4	-	1.826	-	-	1.826	11,97%
Hektas DOO	1.709	8,00	-	-	1.709	-	-	1.709	11,21%
UKUPNO	39.277		155	14.144	53.576	30.838		22.738	149,15%

Kreditni pravni licima sa kašnjenjem u otplati 30 i više dana predstavljaju 0,56% ukupnih kredita pravnim licima i ovaj koeficijent je na približno istom nivou kao u prethodnoj sveobuhvatnoj kontroli kada je iznosio 0,59%. Iako je ovaj procenat na niskom nivou, kontrola skreće pažnju da je u periodu od prethodne kontrole (*Izveštaj o kontroli br. 03-1/1, finansijski podaci sa stanjem na dan 30. novembar 2006. godine*) došlo do značajnog povećanja kreditnog portfolija Banke i da je ovako nizak procenat posljedica rasta kredita u veoma kratkom vremenskom periodu, i da će se eventualne slabosti u naplati kredita odraziti nakon isteka grejs perioda.

Kreditni odobreni fizičkim licima u ukupnom iznosu od 23.320 hilj. EUR-a predstavljaju 19,38% ukupnih kredita. Kvalitetu kredita odobrenih fizičkim licima je potrebno poboljšanje. Na osnovu obarasca BS-K-1 kontrola je utvrdila da krediti koji kasne u otplati 30 i više dana predstavljaju 5,84% ukupnih kredita odobrenih fizičkim licima i povećani su u odnosu na prethodnu kontrolu kada su iznosili 5,14%. Krediti od čijeg dospijea je prošlo 90 dana ili više predstavljaju 94,86% ukupnih kredita odobrenih fizičkim licima koji kasne u otplati. Naophodno je da Banka izvrši naplatu ovih potraživanja aktiviranjem sredstava obezbjeđenja.

U periodu od prethodne kontrole, ukupni krediti su značajno porasli sa 49.868 na 120.314 hilj. EUR-a odnosno za 141,26%. Na dan kontrole, u dugoročne kredite sa rokom dospijea preko godinu dana je bilo plasirano 65.645 hilj. EUR-a, ili 54,56% ukupnih kredita, od čega u kredite sa rokom dospijea preko tri godine 49.120 hilj. EUR-a ili 40,82% ukupnih kredita, dok je ovaj koeficijent na nivou sistema 37,95%. U odnosu na prethodnu kontrolu, dugoročni krediti imaju značajno veće učešće u ukupnim kreditima. U prethodnoj kontroli, dugoročni krediti sa rokom dospijea preko godinu dana iznosili su 18.380 hilj. EUR-a što je predstavljalo 36,85% ukupnih kredita, od čega je u kredite sa rokom dospijea preko tri godine bilo plasirano 11.642 hilj. EUR-a ili 23,34% ukupnih kredita. Uzimajući u obzir i činjenicu da Banka značajan dio dugoročnih kredita plasira uz relativno duge grejs periode (12, 18 mjeseci), eventualne slabosti u poslovanju zajmoprimalaca bi se mogle u većoj mjeri reflektovati na urednost otplate kredita tek po isteku grejs perioda, a naročito uzimajući u obzir činjenicu da neki od ovih kredita uključuju plaćanje prve rate nakon isteka grejs perioda od 12 mjeseci, 18 mjeseci ili čak 24 mjeseca (»Link Invest«, »Global Montenegro«, »Moninvest« Budva, »Komerc Keka«, »P&G Agency« u ukupnom iznosu od 7.676 hilj. EUR-

a) Odobranje ovakvih kredita povećava kreditni rizik Banke. Kredite sa većim grejs periodima Banka može odobravati samo u izuzetnim slučajevima i ovakva praksa kreditiranja ne bi trebala da bude uobičajna. Kontrola naglašava da je potrebno da Banka vrši posebno praćenje kreditnih plasmana odobrenih na dugi rok.

U istom periodu ukupna aktiva je porasla sa 58.891 hilj. EUR-a na 136.740 hilj. EUR-a što predstavlja porast od 132,19%. Vanbilasne obaveze za isti period bilježe rast sa 9.429 hilj. EUR-a na 22.605 hilj. EUR-a što predstavlja rast od 131,76%. Kontrola naglašava da izuzetno visok rast kredita i vanbilansa izlaže Banku konstantno visokom kreditnom riziku. Za isti period rezerve za kreditne gubitke bilježe rast sa 861 hilj. EUR-a na 1.459 hilj. EUR-a što predstavlja rast od 6,94%.

Kreditni fizičkim licima iznose 23.320 hilj. EUR-a i predstavljaju 19,38% ukupnih kredita i ostvarili su rast od 134,56% u odnosu na prethodnu kontrolu kada su iznosili 9.942 hilj. EUR-a i predstavljali 15,90% ukupnih kredita. Od ukupnih kredita odobrenih fizičkim licima, 56,86% se odnosi na kredite sa rokom dospelja preko tri godine što predstavlja 26,99% ukupnih kredita odobrenih na rok preko tri godine. Kontrola izražava zabrinutost u pogledu strukture kredita po ročnosti jer od ukupno odobrenih kredita fizičkim licima 71,48% predstavljaju dugoročni krediti (preko godinu dana) od čega 55,12% čine dugoročni nenamjenski krediti. Dugoročni namjenski krediti u ukupnom iznosu od 7.460 hilj. EUR-a predstavljaju 31,98% ukupnih kredita odobrenih fizičkim licima, pri čemu najznačajniju stavku predstavljaju stambeni krediti u iznosu od 6.830 hilj. EUR-a, što predstavlja 91,55% ukupnih dugoročnih namjenskih kredita. Kako se većinom radi o kreditima odobrenim tokom 2007. godine kontrola se za sada složila sa nivom izdvojenih rezervacija, ali skreće pažnju da Banka treba da obrati posebnu pažnju na ovakve vrste kredita i prati finansijsko stanje zajmoprimaoca u cilju uredne otplate potraživanja i izdvaja rezervacije shodno Odluci o klasifikaciji aktive.

Sve kredite fizičkim licima odobrava kreditni odbor ili komitet za upravljanje kreditnim rizikom u skladu ovlaštenjima.

Predmet kontrole je bio uzorak kredita odobrenih fizičkim licima, pri čemu su obuhvaćeni krediti različitih namjena, iznosa, dana kašnjenja, različitih sredstava obezbjeđenja (kolateralna). Iako su krediti odobreni fizičkim licima obezbijeđeni hipotekom ili fiducijom praksa odobravanja kredita fizičkim licima treba da se poboljša u smislu obezbjeđenja svih mjesečnih obaveza i prihoda zajmotražioca, posebno za dugoročne kredite. Banci preporučujemo, da radi adekvatnog sagledavanja finansijskog stanja zajmotražioca, zatraži i njihove platne liste za makar tri mjeseca kao i druge informacije iz kojih se mogu pratiti novčani tokovi zajmotražilaca.

Najveći dio kredita odobrenih fizičkim licima čine gotovinski nenamjenski krediti u ukupnom iznosu od 15.746 hilj. EUR-a, što predstavlja 67,52% ukupnih kredita odobrenih fizičkim licima. U okviru ovih kredita lombardni krediti odobreni fizičkim licima (kreditni odobreni fizičkim licima po osnovu zaloge hartija od vrijednosti) iznose 5.036 hilj. EUR-a i predstavljaju 21,59% ukupnih kredita odobrenih fizičkim licima. Kreditnom politikom Banke je definisano da ovakve vrste kredita ne smiju prelaziti 60% prosječne šestomjesečne tržišne cijene akcija.

Sagledavajući dokument urađen od strane CBCG „Analiza finansijskih tržišta“ u kojem je dat poseban osvrt na tržište kapitala i njegovo funkcionisanje, kontrola naglašava da se zbog visoke varijabilnosti kao mjere rizika na tržištu kapitala, koncentracije kolateralna po lombardnim kreditima u jednoj vrsti akcija („Rudnik uglja“ Pljevlja), sa visokom

neizvjesnošću u pogledu kretanja tržišne cijene ovih akcija (mali procenat akcija kojima se trguje u odnosu na ukupno emitovane akcije), neizvjesnosti u pogledu privatizacije kompanije, vrijednosti „price to book“ racia, visokog β koeficijenta za kompaniju, finansijskih performansi kompanije, praksa odobravanja ovih kredita mora značajno poboljšati. Odobravanjem kredita za trgovinu na tržištu kapitala, sa pokrićem u akcijama kupljenim iz tako odobrenih sredstava ili ranije posjedovanim, Banka preuzima rizik investicionih odluka koje su donijela treća lica tj. zajmopimaoci. Pri tome kontrola preporučuje u cilju unapređenja prakse u procjeni kreditnog rizika da Banka mora voditi računa o primarnim izvorima otplate potraživanja. Procjena vrijednosti kolaterala treba biti dopunjena instrumentima „marking - to - model“, te da u segmentu kolaterala Banka treba uspostaviti limite i visok stepen diverzifikacije kolaterala-akcija i drugih instrumenta kojima se trguje na tržištu kapitala. Od strane menadžmenta Banke saopšteno je da su ovi krediti izmireni, te stoga kontrola nije izdvajala dodatne rezervacije, ali izražava zabrinutost činjenicom da je Banka ovu vrstu kredita bila klasifikovala u kategoriju „Dobra aktiva“.

Stambeni krediti iznose 6.857 hilj. EUR-a i predstavljaju 29,40% ukupnih kredita odobrenih fizičkim licima i obezbijeđeni su hipotekom na stambenim prostorima.

Banka je početkom godine u svoj asortiman usluga uvrstila i međunarodnu karticu Master Card, odnosno dobila je Principal licencu, što znači da može da izdaje sve tipove Master kartica i isplaćuje gotovinu na bankomatima i šalterima. U okviru Master Carda Banka je inicijalno počela da radi sa više vrsta Master kartica: Master Card Maestro, Master Card Standard, Master Card Gold i Master Card Bussines.

Master Card Maestro je debitna kartica koja osim mogućnosti podizanja plate omogućava korisnicima da ostvare kreditno zaduženje do visine 50% od posljednjeg lento ličnog dohotka. U okviru Master Card kreditne kartice postoji Standard i revolving kartica koja omogućava korišćenje dozvoljenog minusa do perioda od mjesec dana, dok je kod Revolving kartice klijentu omogućeno da bira koliki iznos duga želi mjesečno da uplaćuje, 5%, 10%, ili 20% od ukupnog duga.

Master Card Business kartica može biti kreditna ili debitna i namijenjena je menadžmentu kompanija. Ukupni krediti odobreni građanima putem kartica iznose 139 hilj. EUR-a, od čega preko debitnih kartica 132hilj. EUR-a i preko kreditnih kartica (revolving i master gold kartica 7 hilj. EUR-a). Banka je ove kredite svrstala u kategoriju „Dobra aktiva“ i za sada izdvojila adekvatne rezerve. Kontrola naglašava da je potrebno da Banka posebnu pažnju obrati na ovaj vid kreditiranja i da u skladu sa eventualnim kašnjenjima u naplati ovih potraživanja izdvaja adekvatne rezerve.

Izvršenim pregledom kreditnih dosijea, kontrola je utvrdila da Banka ne vrši suspendovanje obračunate kamate na nekvalitetnu aktivu i ne vodi njen dalji obračun vanbilansno. U obrascu br. 2, tabela A, banka je prikazala kamatu na nekvalitetnu aktivu u iznosu od 14 hilj. EUR-a. Postupajući na ovaj način Banka je postupila suprotno članu 15, Odluke o kriterijumima i postupku klasifikacije aktive i formiranju rezervi za potencijalne gubitke po stavkama aktive.

Banka na poziciji stečene aktive prikazuje imovinu stečenu od 2 zajmoprimaoca po osnovu potraživanja u iznosu od 127 hilj. EUR-a. Procijenjena vrijednost stečene imovine iznosi 588 hilj. EUR-a. Zakonski rok za držanje nekretnine, steknute od kompanije „Koprom Nikšić“ je istekao 08.03. 2007. godine i po navodima Banke Banka će uputiti zahtjev CBCG za držanje ove nekretnine u svom posjedu duže od dvije godine.

U sklopu poslovne politike Banke usvojene u martu 2007. godine donešena je i kreditna politika Banke kao jedan od njenih najvažnijih djelova.

Kreditnom politikom Banka utvrđuje se procedure za: odobravanje svih vrsta kredita, praćenje i ocjenjivanje kredita, upravljanje kreditnim rizikom i izvještavanje nadležnih organa upravljanja Banke.

Kreditnom politikom je definisano da će Banka u okviru raspoloživog potencijala odobravati dugoročne i kratkoročne kredite, prioritetno klijentima koji cjelokupno poslovanje obavljaju preko Banke uz uslov da ispunjavaju zahtjeve kreditne sposobnosti. Podnosioci zahtjeva za korišćenje kredita su obavezni da dostave dokumentaciju predviđenu ovom Politikom. Kompletan kreditni zahtjev je osnov za analizu zajmotražioca, odnosno ocjenu njegove kreditne sposobnosti. Odluku o odobravanju kredita na osnovu predloga Stručne službe donosi Kreditni odbor ili Komitet za upravljanje kreditnim rizikom u zavisnosti od visine kredita. Politikom se takođe definišu i instrumenti obezbjeđenja naplate potraživanja čiji kvalitet i vrsta zavise od visine i rizičnosti plasmana. Kontrolom je utvrđeno da je Banka postupala u skladu sa kreditnom politikom.

Poseban dio kreditne politike posvećen je kreditiranju građana i kreditnim karticama. Osim standardnih tipova proizvoda Banka je uvela i nove tipove proizvoda kao što su lombardni i hipotekarni krediti. Međutim, Banka nije prije uvođenja novih proizvoda sagledavala koji nivo operativnog rizika proizilazi iz istih.

Funkcije upravljanja kreditnim rizikom Banka ostvaruje preko:

- Komiteta za upravljanje kreditnim rizikom
- Kreditnog odbora Banke
- Politike upravljanja kreditnim rizikom
- Procedure upravljanja kreditnim rizikom
- Uputstva o upravljanju kreditnim rizikom
- Diversifikacije kreditnog portfolija
- Kontrole kreditnog poslovanja
- Obuke zaposlenih u kreditnom poslovanju.

Kontrolom je utvrđeno da komitet za upravljanje kreditnim rizikom sagledava informacije o izloženosti i upravljanju Banke rizicima, odobrava i prati velike izloženosti banke.

Kontrola zaključuje da je očigledno da je Banka orjenitisana na veoma agresivan rast a da je pri tom prisutna veoma niska averzija Banke na rizik. Zbog toga, Banka treba da preduzme sve mjere na poboljšanju prakse upravljanja kreditnim rizikom, kako u budućem periodu ne bi došlo do većeg pogoršanja kvaliteta aktive, što bi se dublje odrazilo na prihode i kapital, a samim tim i na poslovanje Banke.

28. februara 2007. godine

2.208.747 Sa posebnom napomenom

2.100.000 - Oročeni depozit

108.747,00

D.O.O »SAN INVESTMENTS« - PODGORICA

Kompanija čija je djelatnost razvoj projekata o nekretninama. Obezbijedeni kredit u iznosu od 2.200.000, koji je namijenjen za kupovinu zemljišta na teritoriji Opštine Budva, odobren je 05.02.2007.godine. a dospijeva na naplatu 05.02.2011. godine. Kredit se vraća u jednakim mjesečnim ratama, nakon isteka grejs-perioda od 12 mjeseci. Kamata se u grejs periodu obračunava mjesečno i pripisuje glavnici. Izvor otplate kredita su prihodi od prodaje stambeno-poslovnog prostora. Kredit je obezbijeden Ugovorom o oročenom depozitu u iznosu od 2.100.000, i isti je zaključen dana 12.03.2007. godine tj. nakon sklapanja Ugovora o kreditu. Kako se radi o novoformiranoj kompaniji a Banka nije imala biznis plan preduzeća, na osnovu kojeg je trebala odobriti kredit i kako nije raspolagala informacijama o toku gotovine kao primarnom izvoru otplate potraživanja kredit se klasifikuje u kategoriju »Sa posebnom napomenom«.

177.500,00 Sa posebnom napomenom (1)
72.500,00 Sa posebnom napomenom (2)
135.000,00 Sa posebnom napomenom (3)
400.000,00 Sa posebnom napomenom (4)
-400.000,00 Oročeni depozit za kredit (4)
385.000,00

AD »INDUSTRIAIMPORT - INDUSTRIAIMPEX« - PODGORICA

Kompanija čija je djelatnost trgovina na veliko. (1) Neobezbijedeni kredit u iznosu od 177.500, odobren je 02.08.2006. godine, a dospijeva 02.08.2008. godine. Rok vraćanja kredita je 24 mjeseca, sa grace periodom od 6 mjeseci, vraća se u 18 mjesečnih rata - prva rata dospijeva za plaćanje 02.03.2007. godine. (2) Neobezbijedeni kredit u iznosu od 72.500, odobren je 02.08.2006. godine, a dospijeva 02.08.2008. godine. Rok vraćanja kredita je 24 mjeseca, sa grace periodom od 6 mjeseci, vraća se u 18 mjesečnih rata - prva rata dospijeva za plaćanje 02.03.2007. godine. (3) Neobezbijedeni kredit u iznosu od 135.000, odobren je 02.08.2006. godine, a dospijeva 02.08.2008. godine. Rok vraćanja kredita je 24 mjeseca, sa grace periodom od 6 mjeseci, vraća se u 18 mjesečnih rata - prva rata dospijeva za plaćanje 02.03.2007. godine. (4) Obezbijedeni kredit u iznosu od 400.000, odobren je 31.01.2007. godine, a dospijeva 31.01.2011. godine. Rok vraćanja kredita je 48 mjeseci, sa grejs periodom od 12 mjeseci, vraća se u 36 mjesečnih rata - prva rata dospijeva za plaćanje 01.03.2008. godine. Kredit je obezbijeden Ugovorom o oročenom namjenskom depozitu od 28.12.2006. godine (anex Ugovora od 31.01.2007. godine), u iznosu od 500.000 EUR - a (400.000 namjenski, 100.000 nenamjenski). Finansijske informacije na dan 28.02.2007. godine pokazuju da je kompanija ostvarila marginalnu dobit (30.942 EUR - a), da ima negativan obrtni kapital (tekući koeficijent 0,58), veliki broj dana na raspolaganju vezanih za komercijalnu plativost (291) i veliki broj dana na raspolaganju vezanih za račune potraživanja (402). Negativan trend u odnosu na 2005. godinu imaju momentna likvidnost, pokazatelji sigurnosti, zaduženosti, samostalnosti i zavisnosti od banaka. Kredit se klasifikuje u kategoriju »Sa posebnom napomenom«, zbog slabosti prikazanih u finansijskim informacijama.